

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Şiirlerin Tema-Ton Bağlamında İncelenmesi

Analysis of Poems in Secondary School Turkish Textbooks in the Context of Theme-Tone

DOI: 10.38155/ksbd.1469717

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
17/04/2024

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
17/06/2025

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
24/06/2025

**KARADENİZ SOSYAL
BİLİMLER DERGİSİ**

Prof. Dr., İlker AYDIN
Ordu Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi
Bölümü
ilkaydin67@hotmail.com
ORCID: 0000-0003-3369-7724

Arş. Gör., Muhammed Eren UYGUR
Ordu Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi
Bölümü
merenuygur@odu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-3740-7579

Fuat DURMUŞ
Milli Eğitim Bakanlığı
fuatdrms522@gmail.com
ORCID: 0009-0006-6210-5694

Etik Kurul Beyanı: Bu çalışma, insanlardan veri ve örnek toplamayı gerektiren, anket, inceleme, alan çalışması ve deney içeren araştırmalar kapsamına girmediğinden etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir.

*Aydın, İ., Uygur, M.E. & Durmuş, F. (2025). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin tema – ton bağlamında incelenmesi. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (32), 22-46.

Öz

Türkçe dersi öğretim programının amaçlarından biri bireyin duygularına hitap ederek onu duyuşsal ve estetik yönden geliştirmektir. Program, metin biçimlerini bilgilendirici, öyküleyici ve şiir olarak ele almaktadır. Bu biçimler aracılığıyla söz konusu duyuşsal ve estetik beceriler geliştirilebilse de şiir ve öyküleyici metinlerle bu konu daha etkin bir biçimde işe koşulabilmektedir. Yine de metinlerin sınıflandırılmasında farklı kategorilere rastlamak mümkündür. Bu noktada metin türü, metin tipi ve metin tonu önem kazanmaktadır. Araştırmanın temelini ise Türkçe ders kitaplarında yer alan şiir metinlerinin hangi metin tonlarını içerdiğinin belirlenmesi, bunların dengeli dağılıp dağılmadığının saptanması ve tonları destekleyen kelime listelerinin ortaya konması oluşturmaktadır. Bu kapsamda çalışmanın odak noktasında ortaokul düzeyindeki okullarda kullanılan Türkçe ders kitaplarında okuma metni olarak yer alan şiirler bulunmaktadır. Çalışma, nitel araştırma desenlerinden doküman analizi yöntemiyle yürütülmüş olup veriler kaynak tarama tekniği kullanılarak toplanmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler belge inceleme yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda şiir metin türünde tonların dengeli dağılmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Metin tonu, ders kitabı incelemesi, şiir öğretimi, şiirde ton, tema-ton bağlamı

Abstract

One of the objectives of the Turkish language curriculum is to enhance individuals' affective and aesthetic dimensions by addressing their emotions. The curriculum addresses text forms as informative, narrative, and poetic. Though these forms can foster the aforementioned affective and aesthetic skills, it is observed that poetry and narrative texts can be more effectively employed for this purpose. Nonetheless, it is possible to encounter various categories in the classification of texts. At this juncture, text genre, text type, and text tone become significant. The foundation of the research is to determine which text tones are included in the poetry texts found in Turkish language textbooks, to ascertain whether there is a balanced distribution of these tones, and to produce lists of words that support these tones. Within this scope, the focal point of the study is the poems included as reading texts in Turkish language textbooks used in middle schools. The study conducted using the document analysis method from qualitative research designs, and data collected through the literature review technique. The data obtained from the research analyzed by the document review method. The study concludes that there is an imbalance in the distribution of tones within the poetry text genre.

Keywords: Text tone, textbook review, poetry teaching, tone in poetry, theme-tone context

Giriş

Şiir, bireylerin içinde olup bitenlerin, yaşantılarının kimi zaman gerçeklerle desteklenerek kimi zaman hayallerle süslenerek aktarıldığı yazı biçimidir. Her şiir içinde şairinden parçalar barındırır. Bu parçalar bireyin yaşantısı ile uzlaşım sağlayarak bireyin üzerinde çeşitli etkiler bırakır. Şiirin gücü de birey üzerinde bıraktığı bu etkide saklıdır. Şiir, dilin dizisel ve dizimsel ekseninde esnekliğe tahammül edebilen, bu hâliyle yeni ifade şekilleri oluşturabilen bir form, “dil içinde ayrı bir dildir” (Aksan, 1974: 58). Dili estetik bir şekilde kullanarak anlam derinliğini yakalamak durumunda olan şair ise şiirini yalnızca ilhamla değil aynı zamanda dile ilişkin görüşü sahibi olarak ve dili etkili kullanarak oluşturmak durumundadır (Eziler-Kıran, 2005). Şairin kullanmış olduğu etkili dil, okuyucu üzerinde aynı anda birden fazla duygu ve düşünce dalgalanmasına neden olabilir (Kaya, 2013). Etkili bir şiir bireyde aynı anda yoğun bir duygu, geniş bir hayal gücü, kuvvetli bir sezgiyi bir araya getirebilir (Hepburn, 1993). Ayrıca dilin sanat işlevi bakımından şiirsel görünümünden de söz etmek gerekmektedir. Bu anlamda gündelik dil yapısının aksine şiirsel ifadelerin bulunduğu metinlerde estetik haz ön planda yer almakta, sözcüklerin daha ziyade mecaz anlamları ve örtük kullanımları bu türden metinlerde yeğlenmektedir (Bağcı-Ayrancı ve Alcan, 2024). Bu sebeple dilde sapmalar, özgün dil kullanımları, alışılmamış bağdaştırmalar bahsi geçen metin türünde çokça görülmekte; şiirin duygu, düşünce ve hayal gücüne dayalı olması, örtük anlamlarla bezeli olması ise şiirin tanımlanmasını güçleştirmektedir. Şiirin en önemli özelliklerinden biri de duygu aktarmaya en elverişli türlerden biri olmasıdır. Nitekim şiirde temel gaye duygu aktarımıdır (İşeri, 2017). Bu cihetten şiir “gerek içerik ve öz gerekse söze dönüştürme ve sunuluş açısından özgün, etkilemeye, duygulandırmaya yönelik bir söz sanatı ürünü” olarak tanımlanabilir (Aksan, 1993: 8). Şiirin etkisiyse her okunduğunda duygusal duruma veya duygusal durumu ifade etme yeteneğine bağlı olarak ortaya çıkar (İşeri, 2017: 130). Akyol (2013: 121), şiirin duygu değerini vurgulayarak şiirle gelen şiirsel dilin bireyin doğasına uygun olduğunu, şarkılara tempo tutarken oyun oynarken dahi bu şiirselliğin fark edilebildiğini söyler. Buradan hareketle metni oluşturan sözcüklerin hangi tonu yansıttığının belirlenmesi şiirin vermek istediği duygunun ortaya konması noktasında önem kazanmaktadır.

Bu çalışmada Türkçe ders kitaplarında yer alan şiir metinlerinin hangi metin tonlarını içerdiğinin belirlenmesi, şiir metinlerinin ton bağlamında dengeli dağılıp dağılmadığının saptanması, şiirde yer alan kelimelerin metin tonunu ortaya koymada ne gibi bir işlev oynadığının ortaya koyulması ve tonları destekleyen kelime listelerinin ortaya konması amaçlanmıştır. Bu bağlamda alan yazın incelediğine benzer nitelikli çalışmaların; ders

kitaplarında yer alan şiirleri betimsel bir biçimde inceleme, sınıflandırma (Ercan, 2014; Kemiksiz, 2016; Söylemez, 2019; Tepe Demir, 2017); okuma-yazma öğretimi bağlamında şiirin ele alınması (Kaya, 2013); Türkçe öğretiminin tarihi sürecinde şiir ve şiirin yeri (Bahar, 2010; Tezgör, 2013); eğitimde yazınsal işlevleri açısından şiir (Afacan, 2013; E. Yıldırım, 2012); ders kitaplarında dil kullanımları ve estetik açısından şiir (Altuntaş, 2018; Bayat, 2020; Can, 2021; Çulha, 2013; Demirel ve Kökçü, 2019; Tiril, 2016; Türkel ve Çetinkaya, 2020); öğretmen, öğrenci görüşleri bakımından şiir ve öğretimi (Bayat, 2006; Karagül ve Karahan, 2021; Kiraz-Ayverdi ve Kurudayıoğlu, 2023; Yıldız ve Taşkaya, 2022); öğretim programı çerçevesinde şiir (Ekinci ve Demirel, 2023; Karakuş, 2019); Türkçe eğitiminde metin türü ve seçimi açısından şiir (Çevik, 2017); çocuk edebiyatı kapsamında şiir (Çolak, 2022; Demirel ve Deniz, 2021; Ören, 2015); çeşitli şair ve yazarların eserleri ve görüşleri doğrultusunda şiir ve şiir eğitimi (Erol, 2017; Sert, 2018); duygu, değerler ve değerler eğitimi kapsamında şiir (Çapoğlu ve Okur, 2015; Demir, 2015; Ömeroğlu, 2024) eksenli yürütüldüğünü görmek mümkündür. Bu açıdan çalışma, Türkçe ders kitaplarında yer alan şiir türünde metinleri, ton incelemesi bakımından ele alması açısından farklılaşmaktadır.

Ton incelemesi, dilin yalnızca düz anlamını (denotatif) değil, aynı zamanda yan anlamını (konotatif) da dikkate alarak özellikle şiirsel ve anlatı temelli metinlerin alımlanmasında önemli rol oynayan bir çözümleme alanıdır (Crismore, 1981). Metinlerin detaylı analizi, bu tür metinlerin okuyucu tarafından nasıl alımlandığını anlamak açısından önemlidir ve bu bağlamda çeşitli çalışmaların yürütülmesi gereklidir (Hynd & Chase, 1991). Bu bakımdan ilgili çalışma, Türkçe eğitimi kapsamında şiir, şiirde ton ve metin sınıflandırması konularına katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın Amaçları ve Araştırma Soruları

Bu çalışmanın amacı, Türkçe ders kitaplarında yer alan şiir metinlerinin metin tonları bağlamında hangi tonları içerdiğinin belirlenerek bunların dengeli dağılıp dağılmadığının saptanması, metinlerdeki tonu destekleyen kelime listelerinin betimlenmesi, metin tonunun değişmesi ile kelime listelerin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin ortaya konmasıdır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

- Türkçe Ders kitaplarında okuma metni olarak geçen şiirlerin dağılımı nasıldır?
- Şiirlerdeki tonu destekleyen sözcük ve ifadeler nelerdir? Tondan tona kelimeler farklılık göstermekte midir? Bu anlamda ders kitaplarında yer alan şiirler, ton açısından nasıl bir dağılım göstermektedir?

- Ton ile tema arasındaki bağıntının görünümü nasıldır ve temalar, metin tonlarını nasıl etkilemektedir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi kullanılarak yürütülmüştür. Bu yöntem, araştırılması planlanan konular hakkında bilgi içeren yazılı ve sözlü materyallerin analizini kapsamaktadır. Nitel araştırmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 187). Bu anlamda doküman analizi başlı başına bir araştırma yöntemi olarak kullanılabilir (Özkan, 2019).

Verilerin Toplaması ve Çözümlemesi

Araştırmanın veri kaynakları, Türkçe Ders Kitabı yazma komisyonları tarafından oluşturulmuş “5. sınıf Anıttepe, Koza Yayınevi”; “6. sınıf MEB ve ANKA Kuşu Yayınevi”, “7. sınıf MEB ve Dörtel Yayınları”; “8. sınıf MEB ve Ferman Yayınları” ders kitaplarından oluşmaktadır. Bu anlamda ilgili araştırmada Türkçe Ders kitaplarında okuma metni olarak sunulan şiirlerin hangi tonları içerdikleri ve bu tonları destekleyen kelime listelerinin ne olduğu incelenmeye çalışılmıştır. Kitaplara MEBBİS üzerinden ulaşılmış, Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın (2019) kullanılmaya başlandığı yıldan itibaren öğretim süreçlerinde işe koşulan ders kitapları seçilmiştir.

Bu araştırmada öncelikle belirlenen ölçüt çerçevesinde iki araştırmacı tarafından ders kitaplarında yer alan şiirler saptanmış, bu şiirlerin hangi tona karşılık geldiği eş zamanlı bir biçimde kodlanmıştır. Sonra ton üzerinden şiirde tonu destekleyen kelime örüntüleri ortaya konmuştur. Kaynak tarama tekniğiyle toplanan verileri değerlendirmek için doküman analizinden yararlanılmıştır. Verilerin tasnifinde Günay’ın (2013) metin tonu sınıflaması dikkate alınmıştır. Doküman analizi, araştırma veri havuzunu oluşturan hem birincil hem de ikincil kaynaklar olarak kabul edilen çeşitli yazılı kaynakların toplanmasını, detaylı incelemesini, eleştirel sorgulamasını ve analizini kapsayan bir süreçtir (Bowen, 2009; Wach ve Ward, 2013). Bu tanımlama, doküman analizinin sadece veri toplama işlevini değil, aynı zamanda elde edilen verilerin içerik analizi ve teorik çerçevelerle sentezini de kapsadığını vurgulamaktadır. Özkan, (2019) tarafından yapılan tanımlamada ise, doküman analizi, literatür taraması ve özetleme süreçlerinden farklı olarak, veri analizi ve yorumlama pratikleriyle

zenginleştirilmiş, çağdaş teorik perspektiflerin ve tarihsel bağlamın sürece dâhil edildiği bir yöntem olarak öne çıkar. Bu metodolojik çerçeve içerisinde yürütülen araştırmada, anahtar terimler olan “şiir”, “ton”, “metin tonu” ve “duygu değeri” üzerinden bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Bu süreç, kategorizasyon çalışmalarını takiben, dokümanların ilk olarak yüzeysel olarak incelenmesi ve daha sonra derinlemesine okunarak analitik notlar alınması ve eş zamanlı çoklu kodlamanın gerçekleştirilmesi şeklinde ilerlemiştir (Yaşar, 2018). Görüş ayrılığı yaşanan kategorilerin kodlayımı tekrar incelenerek düzenlenmiş ve uzlaşa sağlanmıştır. Son aşamada ise, toplanan veriler üzerinden kapsamlı ve özgün bir yorumlama süreci uygulanarak, araştırma bulgularını daha geniş bir bağlamda değerlendirme ve raporlama faaliyeti gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

Bu bölümde, ortaokul düzeyinde okutulan Türkçe ders kitaplarında yer alan şiir metinlerine ilişkin veriler tablolastırılarak sunulmuştur.

Şiirler; ait oldukları sınıf düzeyi, yayınevi, işlendiği tema ve başlık bilgileri esas alınarak sınıflandırılmıştır. Bu betimsel düzenleme, şiir metinlerinin ders kitaplarında nasıl yer aldığına ilişkin yapısal bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. **Tablo 1**'de ilgili sınıflarda kullanılan farklı yayınevlerine ait kitaplarda yer verilen şiirlerin tema çeşitliliği ve dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 1: 5. Sınıf Anıttepe Yayınları Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Şiirler ve Temaları

Sınıf Düzeyi	Yayınevi	Tema	Şiir
5. Sınıf	Anıttepe Yayınları	Birey ve Toplum	Memleket İsterim
		Millî Mücadele ve Atatürk	Mustafa Kemal'in Kağnısı
		Doğa ve Evren	Yarın Gene Sabah Olacak
		Millî Kültürümüz	Kilim
		Vatandaşlık	Bilinçli Tüketici
		Erdemler	Çiftçi ile Çocukları Paylaşım
5. Sınıf	Koza Yayınevi	Birey ve Toplum	Dünya Çocukları
		Millî Mücadele ve Atatürk	Bayrak Öğretmen
		Erdemler	M. Kemal Paşa'nın Samsun'a Çıkışı
		Millî Kültürümüz	Yüreğinizde Bir Yer Açın
			Bayrağımız Türküsü
			Benden Selam Olsun

Sınıf Düzeyi	Yayınevi	Tema	Şiir
		Doğa ve Evren	Bolu Beyine Yıldızlar Gayet Memnun
		Sağlık ve Spor Bilim ve Teknoloji	Uyku Kuşlu Mektuplar
6. Sınıf	MEB	Okuma Kültürü Millî Mücadele ve Atatürk Erdemler	Arıyorum Çanakkale Türküsü Sevgi Diyen Çağlar Aşar
		Millî Kültürümüz	Anadolu Ana dili Vatan Destanı
6. Sınıf	ANKA Kuşu Yayınevi	Millî Mücadele ve Atatürk Hak ve Özgürlükler Sanat Doğa ve Evren	Bu Vatan Kimin İnsan Hakları Küçük Ressam Sakin Kesme
7. Sınıf	MEB	Erdemler Millî Mücadele ve Atatürk Millî Kültürümüz	Kardeşim Vatan Destanı Türkiye'm, Anayurdum, Sebeğim, Çarem!
		Doğa ve Evren Zaman ve Mekân	Bu Sabah Hava Berrak İstanbul
7. Sınıf	Dörtel Yayıncılık	Erdemler Millî Kültürümüz Millî Mücadele ve Atatürk Doğa ve Evren Vatandaşlık Sağlık ve Spor Sanat	Kara Toprak Gelir Nevruz Bayramı Ben Mustafa Kemal'im Özür Galata Köprüsü Sağlık Tiyatrolar
8. Sınıf	MEB	Erdemler Millî Mücadele ve Atatürk Birey ve Toplum Zaman ve Mekân	İnsanla Güzel Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor Kaldırımlar Türkiye İstanbul'la Hasbihâl Vatan Sevgisini İçten Duyanlar
		Millî Kültürümüz	Rüzgâr
		Doğa ve Evren	
8. Sınıf	Ferman Yayınları	Erdemler Doğa ve Evren Millî Kültürümüz	Tuzağa Düşen Ceylan Ağaçlar Al Giydi Kuşlar Dillendi Türkiye'm

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Şiirlerin Tema – Ton Bağlanımında İncelenmesi

Sınıf Düzeyi	Yayınevi	Tema	Şiir
		Millî Mücadele ve Atatürk	Şu Sonsuz Koşu
		Vatandaşlık	Bebeklerin Ulusu Yok
		Sağlık ve Spor	Güreş
		Sanat	Han Duvarları

Tablo 1’de, ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf ders kitaplarında yer alan şiir metinleri; sınıf düzeyi, yayınevi, tema ve şiir adı başlıkları altında sınıflandırılmıştır. 5. sınıf düzeyinde Anıttepe ve Koza yayınevlerine ait kitaplarda toplam dokuz tema altında şiirlere yer verildiği görülmektedir. Bu temalar arasında “Birey ve Toplum”, “Millî Mücadele ve Atatürk”, “Doğa ve Evren”, “Millî Kültürümüz”, “Vatandaşlık”, “Erdemler”, “Sağlık ve Spor” ve “Bilim ve Teknoloji” gibi başlıklar bulunmaktadır.

6. sınıf düzeyinde MEB ve ANKA Kuşu yayınevlerinin kitaplarında dört tema altında şiir metinleri sunulmuştur. Bu temalar “Okuma Kültürü”, “Millî Mücadele ve Atatürk”, “Hak ve Özgürlükler” ve “Sanat” şeklindedir.

7. sınıf düzeyinde MEB ve Dörtel yayınevlerine ait kitaplarda altı farklı tema kapsamında şiirlere yer verildiği görülmektedir.

8. sınıf düzeyinde ise MEB ve Ferman yayınevlerinin kitaplarında yedi tema başlığı altında şiir metinleri yer almaktadır.

Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular

Araştırmanın ikinci alt problemine ilişkin bulgulara 5-8. sınıf ders kitaplarındaki şiirler, şiirlerdeki ilgili tonu destekleyen kelime örüntüleri ve Türkçe ders kitaplarında yer alan tonların sınıf düzeyine göre dağılımına yer verilmiştir.

5. sınıf Anıttepe Yayınları Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Şiirler

Tablo 2, Anıttepe Yayınları tarafından hazırlanan 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan şiir metinlerinin içeriklerine göre ton analizini içermektedir. Metinler; metin adı, metin tonu ve bu tonu destekleyen sözcük/sözcük öbekleriyle birlikte sunulmuştur. Ayrıca her şiirin içeriksel yapısı ve tematik eğilimi dikkate alınarak, metin tonları “içsel”, “dramatik”, “esenlikli” ve “öğretici” olarak sınıflandırılmıştır. Tablo, söz konusu şiirlerde hangi duygusal ya da işlevsel yaklaşımların ön plana çıktığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Tablo 2: 5. sınıf Anıttepe Yayınları Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Şiirler

Metnin Adı	Metin Tonu	Metin Tonunu Destekleyen Sözcükler/Sözcük Öbekleri
Memleket İsterim	İçsel	“Gök mavi, dal yeşil, tarla sarı olsun başta dert, gönülde hasret, sen ben, zengin fakir, yaşamak sevmek, ...den olmak”
Mustafa Kemal’in Kağnısı	Dramatik	“yas, inlemek, ihtiyar, zayıf, durmak, nazar, yok, gitmemek, kahrolmak, vur, öldür, yollarda koşmamak, ayağını öpmek, aman, kulu köpeği olmak, gerilere düşmek, yığılmak, gözleri örtülmek”
Yarın Gene Sabah Olacak	Esenlikli	“Yarın, sabah, kuşların dilinin çözülmesi, tomurcukların boy vermesi, denizlerin yeniden dalgalanması, gündüzlerin altın kapılarının açılması, değişiklik görmek, doğanın dünden daha iyi olması, çocukların dünden daha güzel olması”
Kilim	İçsel	“Kilim dokumak, yoluna sermek, türkü yapmak, canından bakmak, kilim sevgiliye çağrıdır, aşka davet, senin olmak, gönlün sesi, duygunun ifadesi, aşkı dokumak, sır, gönül”
Bilinçli Tüketici	Öğretici	“Tutumlu, verimli, hesabını bilmek, zor günleri görmek, emeğe değer vermek, yasal hakkını bilmek, sağlıklı gıda yemek, son kullanma tarihine dikkat etmek, suyunu sınırsız sanma, bilinçli tüketici ol, yeterli ve dengeli beslenmek, sağlıklı gıda yemek, ihtiyaç listesi yapmak, kaynakları verimli tüketmek, hesap bilmek, emeğe saygı göstermek, değer vermek, savurgan olmamak”
Çiftçi ile Çocukları	Öğretici	“Tarlaları satmamak, bulup çıkartmak, gayretle hakkından gelmek, el değmedik yer bırakmamak, tecrübeli ihtiyar, en büyük hazine iştir”
Paylaşalım	Öğretici	“Ayrı gayrı olmamak, yalnız taş duvar olmaz, iş bulup işlemek, iş birliği yapmak, zorlukları aşmak, güç birliği etmek, el ele vermek, sevinçleri paylaşmak, bir elin nesi iki elin sesi var”

Tablo 2’de yer alan şiirlerin metin tonlarına ilişkin yapılan çözümlemelerde, her bir metnin duygu durumu, anlatım tarzı ve verdiği mesaj doğrultusunda belirli ton kategorileriyle örtüştüğü görülmektedir. “Memleket İsterim” adlı şiirde geçen “Gök mavi, dal yeşil, tarla sarı olsun başta dert, gönülde hasret” gibi dizeler, bireysel özlemleri ve içsel duyguları yansıtarak metne içsel bir ton kazandırmaktadır. Benzer biçimde, “Kilim” şiirinde geçen “Kilim dokumak, yoluna sermek, türkü yapmak, canından bakmak” gibi ifadeler, duyguların ve sevginin gündelik bir nesne üzerinden aktarılmasıyla içsel tonu desteklemektedir. “Mustafa Kemal’in Kağnısı” şiirinde ise “yas, inlemek, ihtiyar, zayıf, durmak, nazar, yok, gitmemek, kahrolmak” gibi sözcükler dramatik bir atmosfer oluşturmakta; şiirin vatan sevgisi ve fedakârlık teması bu tonla bütünleşmektedir. Umut ve iyimserliğin ön plana çıktığı “Yarın Gene Sabah Olacak” adlı şiirde ise “yarın, sabah, kuşların dilinin çözülmesi, çocukların dünden daha güzel olması” gibi ifadeler, esenlikli bir tonu açıkça yansıtmaktadır. Diğer yandan, toplumsal bilinç kazandırmayı amaçlayan şiirlerde öğretici bir tonun benimsendiği görülmektedir. Örneğin, “Bilinçli Tüketici”

şiiirinde “tutumlu, verimli, hesabını bilmek, sağlık bilgisi, kaynakları verimli tüketmek” gibi ifadeler doğrudan okuyucuya hitap ederek yönlendirici bir rol üstlenmektedir. Aynı şekilde, “Çiftçi ile Çocukları” şiirindeki “tarlaları sabanlamak, buğday çıkartmak, gayretle hakkından gelmek” gibi dizeler, çalışkanlık ve emeğin değeri üzerine öğüt verici bir söylem barındırmaktadır. “Paylaşalım” adlı metinde ise “ayrı gayrı olmamak, birlik, el ele vermek” gibi söz öbekleri, yardımlaşma ve dayanışma gibi değerleri ön plana çıkararak öğretici tonu belirginleştirmektedir. Bu bakımdan metinlerde kullanılan sözcük ve ifadeler doğrultusunda yapılan sınıflandırmalar, şiirlerin içeriksel özelliklerine göre belirlenen metin tonlarını yansıtmaktadır.

5.sınıf Koza Yayınevi Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Şiirler

Tablo 3, 5. sınıf düzeyinde Koza Yayınevi tarafından hazırlanan Türkçe ders kitabında yer alan şiirlerin metin tonlarını, bu tonları destekleyen sözcük ve sözcük öbekleriyle birlikte göstermektedir.

Tablo 3: 5.sınıf Koza Yayınevi Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Şiirler

Metnin Adı	Metin Tonu	Metin Tonunu Destekleyen Sözcükler/Sözcük Öbekleri
Dünya Çocukları	Esenlikli	“Yaşamak, çocuk oyunu, renkli, dünya, kardeşlik dalları, uçan kuşlar, dargınlık ağacı, barış, yemiş, birleşmek, dünya çocukları, kalp kırmamak, sürüp gitmek, dost sesi, sabah, şafakları örtmek, ayakları yorgunluktan korumak, hep beraber, kardeş bayramı, kucaklaşmak”
Bayrak Öğretmen	İçsel	“Sıcak olmak, sığınacak kucak olmak, saygı, sevgi, yürek olmak, bulut olmak, toprak olmak, pınar gibi berrak olmak, güneş, ılık, şafak olmak, karanlığa tuzak olmak, bencillikten uzak olmak, vatan, millet, hoşgörüyü ocak olmak, derde ortak olmak, sancak, kalp”
Mustafa Kemal Paşa’nın Samsun’a Çıkışı	Destansı	“Engin, gemi, küçük bir tekne, yenilmez donanma, asker, kılıç, güç, ordu, kuşanmak, şafak sökmek, bayrak, som kıvıllık”
Yüreğinizde Bir Yer Açın	İçsel	“Hayatın başında olmak, barışı öğretin, beyaz güller vermek, kaybolmamak, kardeşçe yaşamayı öğretmek, rüyaların en güzel yerde bölünmemesi, korkuya yenilmemek, umut bağlamak, sevgi, kardeşlik, dostluk, yüreğinde yer açmak”
Bayrağımın Türküsü	Destansı	“al renk, ay, yıldız, göklerin selam durması, destan, tarih, dalgasız, durgun, zaferlerin gök süsü, durmadan söylemek, bayrağın türküsü”
Benden Selam Olsun Bolu Beyine	Destansı	“Bolu Beyi, ok gıcirtısı, dağ, kalkan sesi, seda, düşman, alna kara yazı yazılmak, tüfek, mertlik, eğri kılıç, kın, Köroğlu, düşman kanı, er meydanı”
Yıldızlar Gayet Memnun	Esenlikli	Güneşten ılık ummak, dünya, göz yummak, ağaç, yıldız, memnun, güneşin karşısında karanlıkların diz çökmesi, sabah, gök, göz nuru dökmek, gecenin su gibi akması, güneşin sabah olunca göğü silip süpürmesi”

Metnin Adı	Metin Tonu	Metin Tonunu Destekleyen Sözcükler/Sözcük Öbekleri
Kuşlu Mektuplar	İçsel	“Kuşlu mektuplar, zarfları sabah açmak, güneşe kadar uçmak, tramvaylı mektuplar, ray döşemek, ısıklık çalan mektup, kocaman pullu mektup, yanından gemi geçmek, mektup getirmek, hiç kimsenin yazmadığı mektuplar”
Şiir Nedir?	Öğretici	“Sözcüklerin içinden harflerin düş gibi dökülmesi, harflerin uzayıp giden treni, ay ışığı, güneşin gülüşünü taklit etmesi, yıldızların gökyüzünün koca evinde oturup çocukları sayması, dedemin adı Yunus, dili Türkçe”

Tablo 3’te yer alan şiirlerin metin tonlarına yönelik yapılan değerlendirmede, metinlerin duygu, düşünce ve bilgi verme düzeylerine göre ayrıştığı gözlemlenmiştir. “Dünya Çocukları” şiiri, “barış”, “birleşmek” ve “kardeş bayramı” gibi ifadelerle bireyde olumlu duygular uyandıran bir yapı sergilemekte ve esenlikli ton kapsamında yer almaktadır. “Bayrak Öğretmen” şiirinde “saygı”, “sevgi” ve “kucak olmak” gibi ifadeler aracılığıyla öğretmene duyulan minnettarlık aktarılmakta; bu yönüyle şiir içsel ton özelliği göstermektedir. Kurtuluş Savaşı ile ilgili anlatım barındıran “Mustafa Kemal Paşa’nın Samsun’a Çıkışı” ve benzer şekilde epik bir dil kullanılan “Bayrağımın Türküsü” ile “Benden Selam Olsun Bolu Beyine” şiirlerinde ise “asker, kılıç, zafer, düşman, meydan” gibi ifadeler destansı metin tonuna işaret etmektedir. “Yüreğinizde Bir Yer Açın” şiiri, umut, kardeşlik ve barış gibi değerlere çağrı yapan bir dil kullanarak içsel bir tonla yapılandırılmıştır. “Yıldızlar Gayet Memnun” adlı metin, doğayla kurulan olumlu ilişki ve gece-gündüz karşıtlığının yumuşatılması yoluyla esenlikli tonun örneği olarak değerlendirilmiştir. “Kuşlu Mektuplar” şiiri, geçmişle ilişki kuran ve duygulara seslenen ifadeleriyle içsel ton taşırken; “Uyku” ve “Şiir Nedir?” metinlerinde doğrudan bilgi veren ve açıklayıcı yapılarla öğretici bir ton tercih edilmiştir.

6. Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Şiirler

Tablo 4, 6. sınıf düzeyinde MEB tarafından hazırlanan Türkçe ders kitabında yer alan şiirlerin metin tonlarına ilişkin sınıflandırmayı içermektedir.

Tablo 4: 6. Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Şiirler

Metnin Adı	Metin Tonu	Metin Tonunu Destekleyen Sözcükler/Sözcük Öbekleri
Arıyorum	Öğretici	“Ferman yayınlamak, merak etmek, Türkçe olmayan isimlere dikkat etmek, showmen, diskjokey, first lady, store, market, poşet, süper, hiper, gros market, damping, sahip çıkmak”
Çanakkale Türküsü	Dramatik	“Off, eyvah!, kırık testi, ümit kesmek, harbe yürümek, topların kurulması, vurulmak, suları al kan olmak, içilmez bir tas, yan basmak, başım selamet, kıyamet kopmak, ölmeden mezara konmak, Çanakkale altında yatan aslan yiğitler”
Sevgi Diyen	Öğretici	“Kılıcı kınına koymak, yüreğiyle yürümek, her adım kor olsa da yürümek, yanmak, sana yar olsa da yürümek, yolculuk zor olsa da yürümek, nidalara

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Şiirlerin Tema – Ton Bağlanımında İncelenmesi

Metnin Adı	Metin Tonu	Metin Tonunu Destekleyen Sözcükler/Sözcük Öbekleri
Çağlar Aşar		kulak asmamak, gariplere sakın küsmemek, insanlıktan ümidini kesmemek, karanlığın üzerine yüreğiyle yürümek”
Anadolu	Esenlikli	“Osmanlılar unutmasın soyunu, orada doğmak, orada büyümek, Sultan Osman’ın yurdu, devlete temel atmak, can alınıp satılmak, krallardan tac almak, nice yavuz düşmandan oç almak”
Ana Dili	Öğretici	“Ana dili adını alır ilk dersimiz, ilk şarkımız ninni, tanıtmış bize dünyada her şeyi, dil ecdadımızın koyup gittiği, halkın aklı, hikmeti, Fuzuli’nin yüreklere yol açan sanatı, dilin kudretiyle dünyalara yol açması, tarihinin yapraklanması, sayfa sayfa çevrilmesi, nice bin yıllık medeniyet, muhabbet destanları yaratmak, ey kıymetli miras, koruyup nesillere hediye vermek”
Vatan Destanı	Destansı	“Şan, bir değil bin, yüce dağ, göklerde yazılı destan, Hilâli kucaklamak, asırlar geçse de taze yaş, leventsın, fidan gibisin, yay, zümrüt ok, Ergenekon, bütün cihana bedel Türkeli, Cenk, coşkun sel, taşmak, köpürmek, cefalı bir ömür sürmek, ezilmek, tunçtan kalkan gibi olmak, hürriyet, et, kemik, terakki, al bayrağına ay örmek, irfan bayrağı, nur ırmağı”

Tablo 4’te yer alan şiirler, içeriksel bağlamları ve kullanılan ifadeler doğrultusunda farklı metin tonlarıyla değerlendirilmiştir. “Arıyorum” adlı şiir, Türkçenin yabancı sözcüklerle bozulmasına karşı bir bilinç oluşturmayı amaçlayan bir anlatım içerdiğinden, “ferman yayınlamak”, “Türkçe olmayan isimler”, “market”, “damping” gibi ifadeler aracılığıyla öğretici metin tonunda sınıflandırılmıştır. “Çanakkale Türküsü” şiiri, savaşın zorluklarını, ölüme yürüyen askerlerin duygularını ve kahramanlıklarını aktaran “vurulmak”, “ölmeden mezara konmak”, “kıyamet kopmak” gibi ifadelerle yer verdiği için dramatik ton kapsamında değerlendirilmiştir. “Sevgi Diyen Çağlar Aşar” adlı metinde ise, sevgi ve cesaretin hayatta ilerlemede oynadığı rol vurgulanmakta; “yüreğiyle yürümek” ve “karanlığın üzerine yürümek” gibi yönlendirici ifadeler nedeniyle şiir öğretici bir ton taşımaktadır. “Anadolu” şiiri, tarihsel ve kültürel aidiyet duygusunu yansıtan “orada doğmak”, “temel atmak”, “devlet kurmak” gibi ifadelerle esenlikli bir atmosfer sunmaktadır. “Ana Dili” adlı şiir, bireyde dil bilincini oluşturmayı hedefleyen, dili koruma ve gelecek nesillere aktarma teması çerçevesinde kaleme alınmış olup, bu niteliğiyle öğretici metin tonu kapsamında değerlendirilmiştir. Son olarak, “Vatan Destanı” şiirinde “zafer”, “destan”, “bayrak”, “millet” gibi sözcükler aracılığıyla millî değerlerin yüceltilmesi hedeflenmiş ve şiir destansı tonla nitelendirilmiştir. Bu şiirler, içeriksel olarak farklı anlam dünyalarına hitap etseler de her biri, belirgin sözcük seçimleriyle tonlarını okuyucuya açık biçimde yansıtmaktadır.

6.Sınıf ANKA Kuşu Yayınevi Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Şiirler

Tablo 5, 6. sınıf düzeyinde ANKA Kuşu Yayınevi tarafından hazırlanan Türkçe ders kitabında yer alan şiirlerin metin tonlarını, bu tonları destekleyen sözcük ve sözcük öbekleri üzerinden göstermektedir.

Tablo 5: 6.Sınıf ANKA Kuşu Yayınevi Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Şiirler

Metnin Adı	Metin Tonu	Metin Tonunu Destekleyen Sözcükler/Sözcük Öbekleri
Bu Vatan Kimin?	Destansı	“Vatan, toprağın kara bağı, sıradağlar gibi duranlar, kendini tarihe verenler, tutuşmak, kül olan ocaklar, şahlanıp köpüren ırmaklar, hudut, gaza bayrakları, alnına ışık vuranlar, ardına bakmadan yollara düşen, şimşek gibi çıkmak, sel gibi coşmak, huduttan hududa yol bulup koşan, cepheden cepheyi soranlar, ileri atılmak, göğsünden vurulmak, ercesine, gül bahçesine girmek, kara toprağa girmek, tarihin dili, destan, nehirler gazi, dağlar kahraman, her taşı yakut olan bu vatan, can verme sırrına erenler”
İnsan Hakları	Öğretici	“Önem vermek, bildiri yayınlamak, derin uykudan uyanmak, insan hakları, dil, din, ırk bakımından ayrı bulunmak, haklarından kaybetmemek, köleliği çirkin bulmak, özgür olmayı savunmak, sevdiği şeyleri dünyaya duyurmak”
Küçük Ressam	İçsel	“İçinde renkler uçuşmak, dilerim, çil yavrusu gibi dağılmış pembeler, özlediğim kahverengine kavuşmuş sarı, minicik ellerin, sağ yanım,”
Sakın Kesme	Öğretici	“Sakın kesme, yaş ağaca vuran el onmaz, köy şu yemyeşil koruluğun gölgesinde güzel, gönülleri açmaktadır, günah olmaz mı?, zümrüt yurt, tohumu fidan yapmak, fidanı orman yapmak, öğüt, kol kanat germek, aziz vatan”

Tablo 5’te yer alan şiirlerde metin tonları, şiirlerde kullanılan ifade biçimleri ve tematik yoğunluklar temelinde sınıflandırılmıştır. “Bu Vatan Kimin?” adlı şiir, “vatan”, “hudut”, “cephe”, “bayrak” ve “kahraman” gibi sözcüklerin sıklıkla kullanılmasıyla destansı bir anlatım ortaya koymakta; şiir, vatan sevgisi ve kahramanlık temasına odaklanmaktadır. “İnsan Hakları” adlı şiirde, eşitlik, özgürlük ve insan onuru gibi evrensel değerlerin vurgulanması; “insan hakları”, “kölelik”, “özgür olmayı savunmak” gibi doğrudan yönlendirici ifadelerle desteklenmiş ve şiir öğretici metin tonu kapsamında değerlendirilmiştir. “Küçük Ressam” şiirinde, sanata ve renklerin uyandırdığı duygulara yer verilmiş; “renkler uçuşmak”, “minicik ellerim”, “şey yanım” gibi ifadelerle duygusal ve öznel bir anlatım benimsenmiş, bu bağlamda şiir içsel ton özelliği göstermektedir. “Sakın Kesme” şiiri ise, doğaya yönelik sorumluluğu ve çevre bilincini öne çıkaran yönüyle, “yeşil koruluk”, “fidan”, “vatan” gibi sözcükler aracılığıyla öğretici metin tonu içerisinde ele alınmıştır.

7. sınıf MEB Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Şiirler

Tablo 6, 7. sınıf düzeyinde MEB tarafından hazırlanan Türkçe ders kitabında yer alan şiirlerin metin tonlarını ve bu tonları destekleyen sözcük ya da sözcük öbeklerini içermektedir.

Tablo 6: 7. sınıf MEB Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Şiirler

Metnin Adı	Metin Tonu	Metin Tonunu Destekleyen Sözcükler/Sözcük Öbekleri
Kardeşim	Öğretici	“Hor görmemek, aynı vardan var olmak, her bedende aynı varlık, nefsi öldürmek, cümle beden topraktan, toprak olmak, aynı yolun yolcusu olmak”
Türkiye’ m, Anayurdum, Sebeğim, Çarem!	Ağlatısal	“Yüreği yakan türküler, mahzun, tozlu yollar, taşına toprağına vurgunluk, sevdim, yağmur başlayınca odaları damlamak, dizlerini döve döve ağlamak, sırlıklam, hasretim, kınalı türküm, uç uca kahr, yüreğini bin parçaya bölmek, her parçası yine seni çağırıştırır, yoksulluk, mecnun”
Bu Sabah Hava Berrak	Esenlikli	“Sabah, berrak, billur, masmavi, güzel şeyler düşünmek, yemyeşil oluveriş ağaçlar, bulutlar, ışıldamak, kuşların kanat sesleri, vadideki suyum şırıltısı, renk renk koku, refah, sağlık, çocuk”
İstanbul	Dokunaklı	“Özlemek, tünelin kokusunu koklamak istemek, eski türkü, İstanbul yadigarı, dünya gözüyle bir daha görmek, havası ciğerlerinde dolaşmak, her taşını öpüp başına koymak, Adalar’da çamların uykusunu anmak”

Tablo 6’da yer alan şiirlerde metin tonları, şiirlerdeki içeriksel yönelimler ve sözcük kullanımları temelinde betimlenmiştir. “Kardeşim” adlı şiirde, “hor görmemek”, “aynı vardan var olmak”, “aynı yolun yolcusu olmak” gibi ifadeler aracılığıyla eşitlik, hoşgörü ve kardeşlik gibi değerlere vurgu yapılmakta ve bu yönüyle şiir öğretici tonla yazılmıştır. “Türkiye’
m, Anayurdum, Sebeğim, Çarem!” şiiri, “mahzun”, “hasretim”, “yüreği yakan türküler”, “ağlamak” gibi kelimelerle şekillenen duygusal yoğunluğu ile ağlatısal metin tonuna örnek oluşturmaktadır. “Bu Sabah Hava Berrak” adlı şiirde ise doğa güzelliklerine dair pozitif ifadeler olan “berrak”, “masmavi”, “renk renk koku”, “sağlık” gibi sözcükler öne çıkmakta ve şiire esenlikli bir hava kazandırmaktadır. “İstanbul” adlı şiirde ise, geçmişe duyulan özlem ve İstanbul’a karşı hissedilen derin bağlılık “özlemek”, “tünelin kokusunu koklamak istemek” ve “her taşını öpüp başına koymak” gibi ifadelerle aktarılmakta, bu yönüyle metin dokunaklı bir ton sergilemektedir.

7. Sınıf DÖRTEL Yayıncılık Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Şiirler

Tablo 7, 7. sınıf düzeyinde Dörtel Yayıncılık tarafından hazırlanan Türkçe ders kitabında yer alan şiirlerin metin tonlarını ve bu tonlara temel oluşturan sözcük/sözcük öbeklerini göstermektedir.

Tablo 7: 7. Sınıf DÖRTEL Yayıncılık Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Şiirler

Metnin Adı	Metin Tonu	Metin Tonunu Destekleyen Sözcükler/Sözcük Öbekleri
Kara Toprak	Dramatik	“Sadık yar, kara toprak, beyhude dolanmak, boşa yorulmak, vefa görmek, fayda bulmak, karnın yarmak, yüzünü yırtmak, işkence, topraktan ayrılmak, kusurunu gizlemek, yaraları düzlemek, yollarını gözlemek, kol

Metnin Adı	Metin Tonu	Metin Tonunu Destekleyen Sözcükler/Sözcük Öbekleri
		açmak, bağrına basmak”
Gelir Nevruz Bayramı	Esenlikli	“Toprağın ısınması, yaprakların yeşermesi, ağaca su yürümesi, kuşların su, arıların çiçek araması, doğanın dirilmesi, karıncanın çalışması, bolluk, bereket, dirlik olması, dereler ve ırmakların çağlayıp coşması, çocukların ele ele kırlarda koşması, çiçeklerin al yeşil açması, nevrüz ateşi, gönüllerin ısınması, meşale, barış, gökyüzü, güvercin, dost eller, selam getirmek, yiğitlik, gönül, Yunus sevgisi”
Ben Mustafa Kemal'im	Destansı	“Çanakkale, Mehmetçik, Anafartalar, Kartal, Şahin, Nene Hatun, Sütçü İmam, vatan ufku, çelik bir kalkan, cihana karşı kükrelemek, sönmeyen bir volkan olmak, Kars Kalesi'nin ihtişamı, Bandırma Vapuru'nun güvertesi, millet, yüreği hoş olmak, coşkun, Samsun ufkundan güneşle doğmak, Koca bir çınar, kök salmak, “Ne mutlu Türk'ün...”, tutuşmak, hürriyet, istiklal”
Özür	Öğretici	“Toprağı kirliletmek, eline ne geçtiyse atmak, ağaçlara kıymak, çöpten görünmez olmak, suları kirliletmek, fabrikaların zehirli atıkları, intihar etmek, özür dilemek, kirli toprak, mavi gökyüzü, öldürücü bulutlar kaplamak, zehir solumaya başlamak, bin bir çeşit hastalık, mikrop, titremek, güzelim çehresi solmak”
Galata Köprüsü	Ağlatısal	“Kürek çekmek, midye çıkarmak, dümen tutmak, çımacı, kuş, balık, vapur, çatana, şıp diye geçmek, düdük, ötmek, geçim derdi, keyif ehli, bakmamak, şiir söylemek, eline üç beş kuruş geçmek, karnı doymak”
Sağlık	Öğretici	“Sağlam ruh, sağlam kafa, dünyaya bedel, sözü rafa komamak, sağlık bir hazinedir, sağlık en büyük varlıktır, sağlığını koru hiç çekme darlık, mikroplardan sakınmak, hasta etmemek, aşı olmak, koruyucu çare, neşeli olmak, hastalara sokulmamak, terli terli su içmemek, pis yerlerde oynamamak, deniz, güneş banyosu, bol besin almak, dinlenmek, vücudu dinlendirmek, spor yapmak”
Tiyatrolar	Öğretici	“Sanata değer vermek, tiyatroların açılması, kalpte dostlukların pekişmesi, dudakların canlı konuşması, uzakların yakın olması, senaryo yazmak, milletin salona dizilmesi, ülkeler gezmek, sanat evi”

Tablo 7’de yer alan şiirlerde belirlenen metin tonları, her bir metnin temasına ve içinde kullanılan sözcük gruplarına bağlı olarak şekillenmiştir. “Kara Toprak” adlı şiir, “toprakтан ayrılmak”, “yaraları düzeltmek” ve “işkence” gibi ifadelerle hayatın sonuna, ayrılığa ve hüzne göndermede bulunarak dramatik bir ton sergilemektedir. “Gelir Nevruz Bayramı” şiiri ise “bolluk”, “yeşermesi”, “çocukların koşması” gibi ifadelerle doğanın uyanışı ve yaşama sevincini yansıtarak esenlikli bir metin tonuna sahiptir. “Ben Mustafa Kemal'im” şiirinde “vatan ufku”, “istiklal”, “sönmeyen volkan” gibi ifadelerle ulusal birlik ve mücadele vurgusu yapılmakta, bu da şiiri destansı ton kategorisine taşımaktadır. “Özür” şiiri, çevre kirliliğine karşı bireysel ve toplumsal sorumluluğa dikkat çeken ifadeler içerdiğinden öğretici tonla yazılmıştır. “Galata Köprüsü” şiiri, emek ve geçim derdi gibi konulara yer vererek insan hayatındaki zorlukları “şiir söylemek, geçim derdi, karın doyurmak” gibi ifadelerle aktarmakta ve ağlatısal bir ton sunmaktadır. “Sağlık” şiiri bireylere yönelik açık öneriler ve sağlıkla ilgili uyarılar

içermekte; “hijyen”, “dinlenmek”, “koruyucu çare” gibi ifadelerle öğretici niteliğini ortaya koymaktadır. “Tiyatrolar” adlı şiir ise sanatın toplum üzerindeki birleştirici rolüne ve kültürel önemine vurgu yaparak, öğretici metin tonunu yansıtmaktadır.

8. Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Şiirler

Tablo 8, 8. sınıf düzeyinde MEB tarafından hazırlanan Türkçe ders kitabında yer alan şiirlerin metin tonlarına ilişkin sınıflandırmayı içermektedir.

Tablo 8: 8. Sınıf MEB Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Şiirler

Metnin Adı	Metin Tonu	Metin Tonunu Destekleyen Sözcükler/Sözcük Öbekleri
İnsanla Güzel	Esenlikli	“Doğan gün, mavi rüzgârların koştuğu sokak, dal uçlarında göveren bahar, tarlada boy veren altın başak, ışık, renk, gök, deniz, sevinci bölüşen kuşlar, tehlikesiz karanlık yokuşlar, aydınlık sabahlar, mavi bulutlar, bereketli yağmur, sınırsız dostluk,”. Bunun dışında metinde kullanılan “sevgi, savaş, kin, öfke” esenliksiz sözcükleri esenlikli tonu desteklemek için kullanılmıştır.”
Bir Rüzgâr Bayrak Bekliyor	Dokunaklı	“Şehitler tepesi boş değil, türbe, toprak, bayrak, meçhul asker, ahretten uzanan el, fani, ayakları temiz değilse basmamak, dudakları temizse öpmek, toprağını kahramanlar beklemek, bayrak dalgalanması, destanı öksüz, sükutu derin”
Kaldırımlar	İçsel	“Kimsesiz bir sokak, arkaya bakmadan yürümek, yolun karanlığa saplanan noktası, kara gök, kül rengi bulut, evlerin bacasını kollayan yıldırımlar, serseri kaldırımlar, damla damla bir korku birikmek, simsiyah, gözüne mil çekilmek, çilekeş, yalnızların annesi, yumuşak bir kucakta can vermek, kaldırımların emzirdiği çocuk, sabah olmasın, sel, aç köpekler, gölgeden taş kemerler, karanlık, buz gibi taşlar, esrarlı bir uyku, kaldırımların kara sevdalı eşi”
Türkiye	Esenlikli	“Üzümler memleketi, tütünler memleketi, çok gülmek, topraktan bereketi bulut gibi köpürmek, pehlivan dağlarında şafaklar büyümüş, delirip gür gür gelen nehirler, taze lor peynir, köye karşı sarışın harman, alınımın teri, gözümün nuru, uçan yıldızı dolduran Ardahan kışları, kanadı gümüş, şehirler padişahı, aylı yıldızlı, Aladağlar, şehit oğlu, şehit babası, hürriyet”
İstanbul’la Hasbihâl	Dokunaklı	“Neşesi buruk, garip bir hâl, kadim bir dostluk, ilâhi şehir, bırak beni, tedirgin olmak, dağlanan yüreği dağıtırmak, kara kış, umut ovalarında seller kopmak, hüznün yüklü kara bulutlar, ayrılık, sallanan mendiller, acı ve çekilmez gurbet, askere uğurlanmak, efkâr basmak, Çanakkale-Yemen Türküsü, içli söylemek, yürek dağlamak.”
Vatan Sevgisini İçten Duyanlar	Öğretici	“Vatan sevgisini içten duyan, sıtk ile çalışmak, milletine ulusuna uymak, neme lazım dememek, hudut boylarında can verip yatmak, şehit, mesut, bir iş tutmak, oğlunu çalıştırmak, kızını okutmak”
Rüzgâr	Dokunaklı	“Yetişememek, öğrenememek, kıyıları boyunca gitmek, yüreğini allak bullak etmek, ter kokusu, tuz kokusu, katran kokusu, ıslak, karanlık odalar, imdat eylemek, toz toprak gözlerine gitmek, kıraç, mavi diken, soramadım”

Tablo 8’de yer alan şiirlerdeki metin tonları, şiirlerin içerdiği ana duygular ve betimleyici ifadelerle bağlı olarak belirlenmiştir. “İnsanla Güzel” adlı şiir, doğa güzelliklerine ve sevgi, dostluk gibi olumlu değerlere yer vererek bireyde umut ve yaşam sevinci uyandırmakta; bu yönüyle esenlikli bir tona sahiptir. “Bir Rüzgâr Bayrak Bekliyor” şiirinde “şehitler tepesi”, “meçhul asker” ve “toprağın kahramanlar beklemek” gibi ifadelerle ulusal hafızayı harekete geçiren duygusal bir atmosfer kurulmakta ve şiir dokunaklı bir tonda sunulmaktadır. “Kaldırımlar” şiiri, bireyin içsel dünyasına yönelen, karamsarlık ve yalnızlık temalarını işleyen ve “ben” anlatısına odaklanan yapısıyla içsel metin tonunu yansıtmaktadır. “Türkiye” şiiri, ülkenin doğal ve kültürel zenginliklerini coşkulu bir dille aktarırken, “hürriyet”, “bayrak” ve “şafaklar büyümüş” gibi ifadelerle esenlikli tonu desteklemektedir. “İstanbul’la Hasbihâl” şiiri, geçmişe ve mekâna duyulan özlemle yüklü olup, “eski türkü”, “yürek dağlamak” gibi sözcüklerle dokunaklı bir ton sergilemektedir. “Vatan Sevgisini İçten Duyanlar” metni, doğrudan değer aktarımına yönelik söylemleriyle, okuyucuyu bilinçlendirmeyi amaçlayan öğretici bir metin tonu taşımaktadır. “Rüzgâr” adlı şiir ise, “yetişememek”, “katran kokusu”, “diken” gibi ifadelerle özlem ve yetersizlik hissini ortaya koymakta; bu yönüyle dokunaklı metin tonuna örnek teşkil etmektedir.

8. Sınıf Ferman Yayınları Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Şiirler

Tablo 9, 8. sınıf düzeyinde Ferman Yayınları tarafından hazırlanan Türkçe ders kitabında yer alan şiirlerin metin tonlarına ilişkin sınıflandırmayı içermektedir.

Tablo 9: 8. Sınıf Ferman Yayınları Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Şiirler

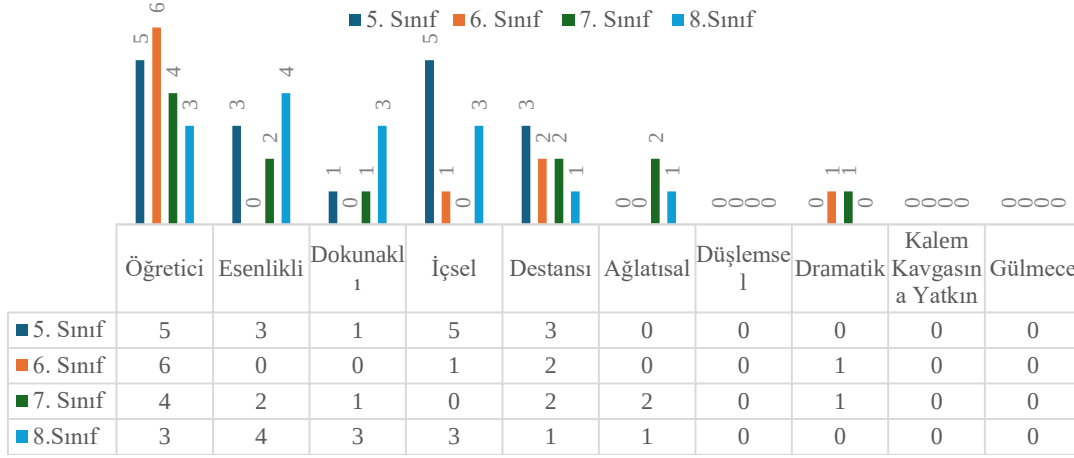
Metnin Adı	Metin Tonu	Metin Tonunu Destekleyen Sözcükler/Sözcük Öbekleri
Tuzağa Düşen Ceylan	Öğretici	“Mahalleden uzaklaşmamak, başı dertte olmak, karga gibi olmak, Ormanistan’ı dolaşmak, tez elden haber getirmek, ceylanı kurtarmak, farenin ipleri kemirmesi, kapısız ev, her zaman baklava börek olmamak”
Ağaçlar Al Giydi Kuşlar Dillendi	Esenlikli	“Ağaçlar al giydi, kuşlar dillendi, baharın açması, yerin yeşillenmesi, kumruların kuğul kuğul ötüşmesi, körpe kuzuların meleşmesi, iğdeler dağda, gül ovada, kuşlar eşin bulmuş ilkbahar mıdır”
Türkiye’m	İçsel	“Vatanımsın, sevmişim, övmüşüm, ciğerimde seveda, yarım kalmış dilek, Koşhisar’da tuzum, varmışım, dünyaya geldim geleli, vatanım, sağdıçım, emmim, yorgunluk çıkarmış”
Şu Sonsuz Koşu	Destansı	“Kahraman, zafer yolu, şahlanmak, Ata’nın rüyası, sevinç, coşmak, dağlar, zafer türküsü, bayrak çekmek, taze bir baharın açması, yurdun gözü, al bayrak, Ankara Kalesi, hür, dalgalanmak, kahraman, karlı dağ, 19 Mayıs, çelenk, gençlik ayı”
Bebeklerin Ulusı Yok	Ağlatısal	“Yurdundan uzak, bebeklerin ulusu yok, ağlamak, seslerinin tonu, kapkara üzüm taneleri, akıldan çıkarmamak, korumak, susturmak, söyletmemek, savaş, yıkım”

Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Şiirlerin Tema – Ton Bağlanımında İncelenmesi

Metnin Adı	Metin Tonu	Metin Tonunu Destekleyen Sözcükler/Sözcük Öbekleri
Güreş	Öğretici	“Kavramak, meydana dönmek, ağırdan yanaşmak, birden uğramak, bir o yanda bir bu yanda kapışmak, enseden kürekten tutmak, güreşin hakkını vermek, aslanlar gibi atılmak, yiğit, sabır, alta geldim diye erinmemek, üste geldim diye sevinmemek, ün salmak, iki cihanda şad olmak, nara atmak, ayağa kalkmak, alkış tutmak”
Sanat	İçsel	“Bizim diyarımız, senin gezdiğin bahçe, dağda gezen ayakların incinmesi, bizi sarsar, için titrer, bizim de kalbimizi kımıldatır, ürperiş getirmek, bizde geçer en hazin musiki yerine, ruhumuzun en büyük zevkin duymak, sanat bilmemek, uğurlar olmak, yolları ayrılmak”
Akıl Aydınlığında	Esenlikli	“Masmavi sonsuz bir deniz, akıl aydınlığı, emek, aydınlık, gökyüzü, Samanyolu, yıldız, gülümsemek, göz kırpmak, gümüş olarak, maviş, güzel, günden güne, emek, çok büyük, sonsuz gökyüzü”

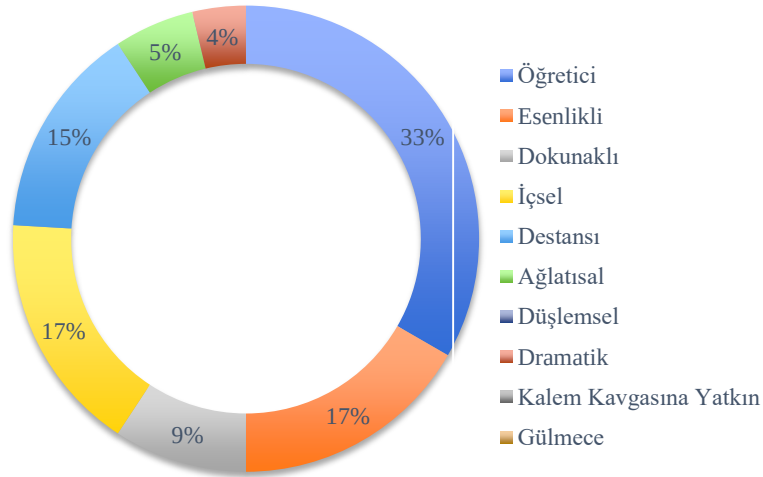
Tablo 9’da yer alan şiirlerdeki metin tonları, şiirlerin içeriksel yönelimi ve dilsel ifadelerle bağlı olarak belirlenmiştir. “Tuzağa Düşen Ceylan” adlı şiir, dostluk, yardımlaşma ve temel insani değerleri ön plana çıkaran bir anlatıma sahip olup, “ceylanı kurtarmak”, “haber getirmek” gibi yönlendirici yapılarla öğretici metin tonunda yer almaktadır. “Ağaçlar Al Giydi Kuşlar Dillendi” şiirinde baharın gelişi ve doğadaki canlanma, “yeşillenmek”, “kuşların ötüşmesi”, “baharın açması” gibi olumlu çağrışımlı ifadelerle esenlikli bir atmosfer yaratmaktadır. “Türkiye’im” şiiri, vatan sevgisini kişisel bir düzlemde aktaran ve bireysel aidiyet duygularına yer veren “özüm”, “ciğerimde sevdâ”, “yorgunluk çıkarmış” gibi ifadeleriyle içsel bir metin tonuna sahiptir. “Şu Sonsuz Koşu” şiirinde ise “kahraman”, “bayrak”, “zafer”, “19 Mayıs” gibi millî mücadele temalı kelimelerle destansı bir anlatım öne çıkmaktadır. “Bebeklerin Ulusu Yok” şiiri, savaş ortamındaki çocuklara dair yoğun duygular içerdiği ve “ağlamak”, “korumak”, “yıkım” gibi ifadelerle hüznü duygusunu yansıttığı için ağırlıklı tonla yazılmıştır. “Güreş” şiiri, geleneksel sporumuz olan güreşin tanıtımına ve nasıl yapıldığının açıklanmasına yönelik yapısıyla öğretici bir metin tonuna sahiptir. “Sanat” adlı şiir, bireysel sanat algısına dair duygusal değerlendirmeler içermesi ve “kalbimizi kımıldatır”, “yolları ayrılmak” gibi ifadelerle bireysel duygu aktarımı sunması nedeniyle içsel bir tonla kaleme alınmıştır. “Akıl Aydınlightında” şiirinde ise, bireyin düşünce gücüyle yaşamını aydınlatabileceği, “aydınlık”, “gökyüzü”, “emek” gibi olumlu kelimelerle dile getirilmiş ve şiir esenlikli ton çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu şiirlerde yer alan ton türleri, kullanılan sözcük öbekleri ve tematik içeriklerle tutarlı bir biçimde belirlenmiştir. Gösterilen tablolardan hareketle, şiirlerde kullanılan sözcükler, sözcük grupları, eş dizimsel örüntüler ekseninde ders kitaplarında yer alan şiirlerin daha çok öğretici, içsel, esenlikli ve destansı tonda yapılandığı görülmüştür. Bu çerçevede Türkçe ders kitaplarında yer alan tonların toplam frekansları ve sınıf düzeylerine dağılımı Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1: Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Tonların Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı



Şekil 1 incelendiğinde incelenen Türkçe ders kitaplarında toplam 54 şiir metnine rastlanmıştır. Ders kitaplarında yer verilen şiirler incelendiğinde öğretici metin tonunu içeren 18, içsel ve esenlikli metin tonunu içeren 9, esenlikli metin tonunu içeren 8, dokunaklı metin tonunu içeren 5, ağlatisal metin tonunu içeren 3, dramatik metin tonunu içeren 2 şiire rastlanmıştır; düşlemsel, kalem kavgasına yatkın ve gülmece metin tonunu içeren herhangi bir şiir metnine rastlanmamıştır. Şekil 2’de ders kitaplarında kullanılan şiirlerin tonlarının yüzdelik dilimlerine yer verilmiştir.

Şekil 2: Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Şiirlerin Tonları



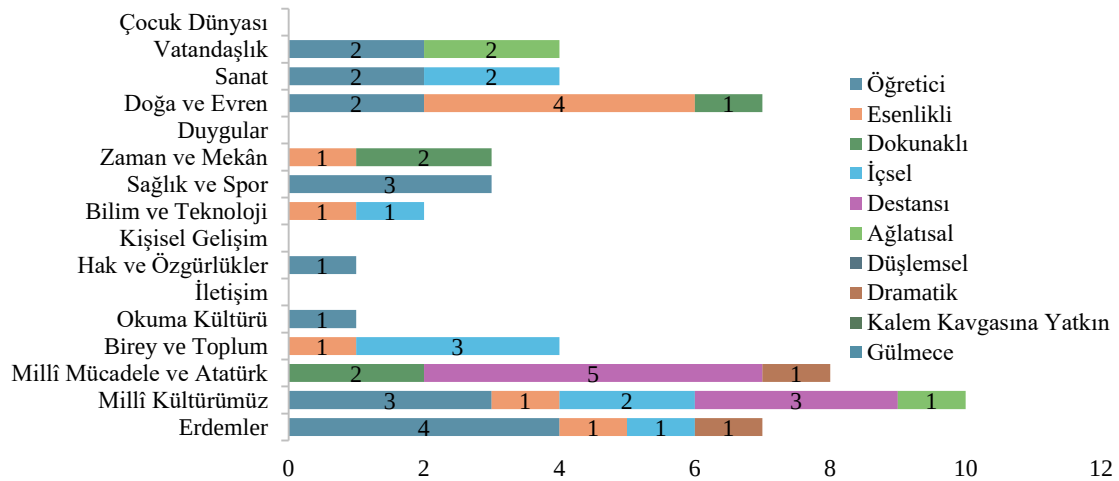
Tonların dağılıma bakıldığında 5-6. sınıflarda daha çok “öğretici” ve “esenlikli” metin tonlarının kullanıldığı, yaş düzeyi arttıkça “içsel” ve “ağlatisal” metinlerin artış gösterdiği görülmektedir. Bu bağlamda 5 ve 6. sınıfta şiir metninin daha çok bir şeyi anlatmak, bir

konuda öğrencileri bilgilendirmek ve öğrencide olumlu duygular uyandırmak amacıyla öğretici ve esenlikli tonda yazıldığı, diğer sınıf düzeylerinde ise öğrencilerin duygusal ve duyuşsal gelişimine katkı sağlayacak, onların hayata bakışını olgunlaştıracak, esenlikli, içsel ve dokunaklı metin türlerine yer verildiği saptanmıştır. Şiirler incelendiğinde “düşlemsel”, “kalem kavgasına yatkın” ve “gülmece” metin tonlarına yer verilmediği görülmüştür. Buradan hareketle ders kitaplarında ilgili tonal yapıya sahip metinlerin kitap yazarları ve editörleri tarafından tercih edilmediği ifade edilebilir.

Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular

Bu başlıkta, ders kitaplarında yer alan şiirlerin tonları ile şiirlerin bulunduğu tema arasındaki bağlantının görünümü incelenmiştir. Şekil 3’te ders kitaplarında yer alan şiir metinlerinin tema yığılımları yer almaktadır.

Şekil 3: Tonlar ve Tema Yığılımları



Buna göre dokunaklı metin türü, “Zaman ve Mekân, Millî Mücadele ve Atatürk, Doğa ve Evren” temalarında; içsel metin tonu “Birey ve Toplum, Millî Kültürümüz, Erdemler, Bilim ve Teknoloji ve Sanat” temalarında; esenlikli metin tonu “Erdemler, Millî Kültürümüz, Birey ve Toplum, Bilim ve Teknoloji, Zaman ve Mekân, ve Doğa ve Evren” temalarında; öğretici metin tonu “Erdemler, Millî Kültürümüz, Okuma Kültürü, Hak ve Özgürlükler, Sağlık ve Spor, Doğa ve Evren, Sanat ve Vatandaşlık” temalarında; ağlatısal metin tonu “Millî Kültürümüz ve Vatandaşlık” temalarında; dokunaklı metin tonu “Millî Mücadele ve Atatürk, Zaman ve Mekan, Doğa ve Evren” temalarında tercih edilmiştir. “Millî Kültürümüz, Erdemler ve Millî Mücadele ve Atatürk” temaları gerek zorunlu tema olmaları gerekse konu içeriği açısından çeşitli duyguları ifade etmedeki geniş imkanları dolayısıyla metin tonu bağlamında zengin bir içerik

barındırmaktadır. Bu bağlamda zorunlu tema olan “Millî Mücadele ve Atatürk, Erdemler ve Millî Kültürümüz” temalarının metin tonları bağlamında geçişken ve geniş bir ton skalasına sahip olduğu söylenebilir. Ders kitaplarında yer verilen temalardan “Hak ve Özgürlük” ile “Okuma Kültürü” temalarının tek bir ton içermeleri bakımından ortaklık gösterdikleri ve ton çeşitliliği bakımından oldukça sınırlı bir örnekleme sahip oldukları gözlenmiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

İncelenen ders kitaplarında şiir metni olarak yer verilen metinler aracılığıyla daha çok öğretici, içsel, esenlikli ve destansı tonun aktarıldığı, okuyucu/dinleyicinin bu tonlar ile hedeflenen duygulanımları yaşamasının amaçlandığı görülmüştür. Kitaplarda hiçbir sınıf düzeyinde düşlemsel, kalem kavgasına yatkın ve gülmece tonuna sahip şiire rastlanmamıştır. Ders kitapları bir bütün olarak değerlendirildiğinde öğretici metin tonunun tüm sınıf düzeylerinde birbirine yakın bir dağılım sergilediği görülmektedir. Destansı metin tonunda sınıf seviyesi arttıkça kademeli bir düşüş gözlenmektedir. Esenlikli metin tonuna en çok 8. sınıf düzeyinde yer verilmiştir. Esenlikli metin tonu yaşı daha küçük olan, daha enerjik, daha cana yakın, daha olumlu ve esenlikli duygulara sahip olan öğrencilerin olduğu 5 ve 6. sınıf düzeylerinde (Yalçın ve Aytaş, 2017) ise yeterince yer bulamamıştır. 5. sınıfta toplam 3 kez yer bulabilen esenlikli metin tonu 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında ise kendisine yer bulamamıştır. Dokunaklı metin tonuna Türkçe ders kitaplarında toplam 5 kez yer verilmiştir. İçsel metin tonu kendine en çok 5. sınıf düzeyinde yer bulmuştur. Kitaplarda saptanan dokuz içsel metin tonundan beşi 5. sınıf düzeyindedir. İçsel metin tonuna 6. sınıf düzeyinde bir, 8. sınıf düzeyinde üç, yedinci sınıf düzeyinde ise hiç yer verilmemiştir. Bu da öğrencilerin gelişimsel özelliklerine dikkat edilmesi ve farklı duygularla karşılaştırılması gerektiği düşüncesiyle bağdaşmamaktadır. Bütün veriler ele alındığında 5 ve 6. sınıflarda daha çok öğretici ve esenlikli metin tonlarının kullanılması, yaş düzeyi arttıkça içsel, ağılatısal ve dramatik metin tonları gibi duygu değerinin yüksek olduğu, hayatın gerçekleriyle öğrencileri yüzleştirme işlevini yerine getirebilecek metin tonlarına yer verilmesi durumu göz ardı edilmemelidir. Nihayetinde Türkçe ders kitaplarında yer alan şiir metinlerinin öğrencilere kazandırılmak istenen duygusal çeşitlilik bağlamında yetersiz kaldığı saptanmıştır.

Bulgular, Türkçe ders kitaplarında yer verilen şiirlerin metin tonu bağlamında dengeli bir şekilde dağılmadığını, düşlemsel, kalem kavgasına yatkın ve gülmece metin tonlarına ise hiç yer verilmediğini göstermektedir. Öğrencinin her bir metin tonu ile karşılaştırılması onun farklı duygular yaşaması, duygusal gelişiminin sağlanması açısından oldukça önemlidir (Zaharias, 1986). Bu öneme Günay, Karagöz ve Oryaşın (2014) da yapmış oldukları çalışmayla dikkat

çekerler. Onlara göre metin tonları farkındalığı, metinlerin yorumlanmasında öğrencilerin türlü duyguları yaşamasında, tanınmasında ve algılamasında ruhsal bir yan sunmaktadır. Bu ruhsal yanın da bireyin zihinsel devinime katkı sağlamasının kaçınılmaz olduğunu dile getirmektedirler. Benzer bir çıkarımı Crismore (1981) da dile getirmektedir. Onlara göre de şiirde tonalite, duygulanım ve özdeşleyim için önemli bir rol oynamakta, bireyin duyuşsal gelişimi şiir türündeki tonal özelliklerden faydalanabilmektedir. Bu açıdan bakıldığında öğrencilerin duyuşsal gelişimi için yetkin özelliklere sahip şiirlere öğrenimin en temel bileşenlerinden biri olan ders kitaplarında yer verilmelidir. Ancak Bayat (2012), Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin şiirsellik özelliklerini incelediği çalışmasında söz konusu şiirlerin şiirsel dilden ve şiirsellikten uzak olduğunu bulgulamıştır. Benzer ve daha kapsamlı bir çalışma yürüten Can (2021), ders kitaplarında şiire yeterince verilmediğini, var olan şiirlerin kısıtlı tema ve konu alanında yapılandığını yer alan şiirlerin “yetkin” olarak addedilebilecek kimlikten uzak olduğunu işaret etmektedir. Mevcut çalışmada şiirlerin doğrudan biçimsel incelemesi yapılmamış olsa da ders kitaplarında yer alan şiir yekûnunun çoğunlukla öğretici nitelikte olması, seçilen şiirlerin estetik ve duyuşsal gelişim kaygısından ziyade didaktik bir saikle seçildiği, bu bakımdan şiirsellik amacının göz ardı edilmiş olabileceğini düşündürmektedir. Şiirsellik alanında yapılmış bir diğer güncel çalışmada da benzer bulgular görülmektedir (Akalin, 2024). Can (2021), çalışmasında ders kitaplarında var olan şiirlerin çoğunlukla “Millî Kültürümüz”, “Erdemler” ve “Millî Mücadele ve Atatürk” temalarında bulunduğu belirtilmektedir. Benzer bulgu mevcut çalışmada da kaimdir. Bu da didaktik amaç vargısını destekler bir çıkarım olarak görülmektedir. Bu bakımdan mevcut çalışmanın alanyazın ile uyumlu olduğunu göstermektedir.

Öğretmen ve öğrenci görüşleri doğrultusunda şiir ve öğretimi konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde şiirle duygu aktarımı yapma, estetik zevk kazandırma temalarını öne çıkan yapılar olarak kendini göstermektedir (Yıldız ve Taşkaya, 2022). Şiirde tonalite, duygulanım ve özdeşleyim için önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında bireylerin duygusal ve duyuşsal gelişiminin desteklenmesi için metin tonlarının çeşitlendirilmesi gerektiği ifade edilebilir. Nitekim mevcut çalışmada ton dağılımlarının dengeli olmadığı saptanmış, öğreticilikte bir yığılım olduğu görülmüştür. Halbuki duygulanım geniş bir yelpazede yer almaktadır. Buradan hareketle seçilen şiirlerin tonal dağılımın geniş bir yayılımda yer alması gerektiği ifade edilebilir.

Araştırmanın bulgularına bütüncül olarak bakıldığında Türkçe ders kitabında yer alan metinlerin ton bağlamında değerlendirilmesi, tonu destekleyen kelime örüntülerinin bireye yeni

ifade biçimleri sunması ve tonla ilintili olmasına özen gösterilmesi, bireylerin duygusal ve duyuşsal gelişimini destekleyecek kazanımlarla çerçevelendirilmiş etkinlik ve metinlerin ders kitaplarına eklenmesi, ders kitaplarına seçilecek şiirlerin tema bağlamında değerlendirilmesi ders kitaplarının istenilen seviyeye gelmesi açısından önem arz etmektedir. Bu çerçevede ders kitabı yazarları ve materyal hazırlayıcılarının şiir özelinde bu hususlara dikkat etmesi gerektiği ifade edilebilir. Ayrıca bu alanda tonal değişimlerin duyuşsal ve nöral olarak öğrenciler üzerinde ne tür etkilenim oluşturduğu, tarihsel ve dönemsel olarak ders kitaplarında ne tür tonal dağılımlara yer verildiği üzerine de çalışmaların yürütülebileceği önerilebilir.

Yazar Katkıları: 1. Yazar %34, 2. Yazar, %33, 3. Yazar %33 oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Beyanı: Bu makalede herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

- Afacan, A. (2013). *Yazınsal nitelik açısından ilköğretimde şiir ve eğitimi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akalın, M. (2024). *Ortaokul altıncı sınıf Türkçe ders kitabında yer alan şiirlerin şiirsellik ve temalar açısından değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Bolu.
- Aksan, D. (1974). Dilbilim açısından şiir. *Türk Dili*, 271, 558-573.
- Aksan, D. (1993). *Şiir dili ve Türk şiir dili dilbilim açısından bakış*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Akyol, H. (2013). *Programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Altuntaş, İ. (2018). *Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin imgesel dil kullanımı açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bağcı Ayrancı, B. ve Alcan, Y. (2024). Türkçe ders kitaplarında metinler. M. R. Memiş (Ed.), *Türkçe ders kitabı inceleme kılavuzu içinde* (ss. 221-248). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bahar, M. A. (2010). *Türkçe öğretiminde şiir* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Bayat, N. (2006). *Şiire yönelik tutumların ve ön örgütleyicilerin şiirsel imgelerin anlamlandırılması üstündeki etkililiği* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Bayat, N. (2020). Türkçe ders kitaplarında yer alan şiirlerin şiirbilim açısından görünümü üstüne bir inceleme. *Journal of Turkish Studies*, 7(1). <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.2987>
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative research journal*, 9(2), 27-40.

- Can, G. (2021). *Türkçe ders kitaplarında şiir dili (şiir metinlerinin dil bilimsel açıdan incelenmesi)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Çapoğlu, E., ve Okur, A. (2015). Ortaokul 8.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerde yer alan değerler. *Sakarya University Journal of Education*, 5(3), <https://doi.org/10.19126/suje.53194>
- Çevik, A. (2017). Dil öğretiminde edebî metin olarak şiir seçimi. *International Journal of Language Academy*, 5, 141-151. <https://doi.org/10.18033/ijla.3560>
- Crismore, A. (1981). The role of tone in processing prose (Report No. CS 007039). Champaign, IL: University of Illinois. (ERIC Document Reproduction Service, No. ED 227 461)
- Çolak, M. T. (2022). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin çocuğa yönelik ilkeleri açısından incelenmesi ve tavsiye şiirler seçkisi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.
- Çulha, B. (2013). *İlköğretim 6,7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunan şiirlerin fonetik-semantik ilişki çerçevesinde incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla.
- Demir, S. (2015). *Ortaokul Türkçe dersi ders kitapları ve öğretmen kılavuz kitapları'ndaki şiirlerin duygu eğitimi açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Demirel, Ş., ve Deniz, H. (2021). 5. Sınıf Türkçe ders kitabındaki şiirlerin çocuğa yönelik ölçütlerine göre incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 10(2), 720-740.
- Demirel, Ş., ve Kökcü, Y. (2019). 6. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin estetik unsurlar açısından incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 64, 515-533.
- Ekinci, M., ve Demirel, S. (2023). Ortaokul Türkçe dersi öğretim programlarında (1924-2019) şiir türü. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi*, 13. <https://doi.org/10.47994/usbad.1292568>
- Ercan, A. N. (2014). 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin şekil, tema ve tür açılarından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(2), 15-27. <https://doi.org/10.16916/aded.35081>
- Erol, A. (2017). *Türkçe öğretimi bağlamında Bestami Yazgan'ın şiirleri* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Samsun.
- Eziler-Kıran, A. (2005). Şiir çözümlemesi dilbilimsel yöntemler ve araçlar. *Türkbilig*, 10, 17-33.
- Günay, V. D. (2013). *Metin bilgisi (hem metin çözümleme hem de yaratıcı yazma)*. İstanbul: Papatya Yayınevi.
- Günay, V. D., Karagöz, M., ve Oryaşın, U. (2014). Metinlerin yorumlanmasında metin tonlarının önemi. *Journal of International Social Research*, 7(35), 112-120.
- Hepburn, H. P. C. (1993). *Deep Processing, Drama and Poetry*. <https://eric.ed.gov/?id=ED388977> adresinden erişildi.
- Hynd, C. R., & Chase, N. D. (1991). The relation between text type, tone, and written response. *Journal of Reading Behavior*, 23(3), 281-306.

- İşeri, K. (2017). *Sözden yazıya dile gelen metin*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karagül, S., ve Karahan, F. C. (2021). Türkçe öğretmeni adaylarının ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan şiir metnlerinin niteliğine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. 6. *Uluslararası Akademik Araştırmalar Kongresi (ICAR)*, 23-25 Ağustos 2021, Asos Yayınevi s. 335-348.
- Karakuş, Ö. F. (2019). *2018 ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki şiirler üzerine tematik bir inceleme ve şiirlerin ilgili programdaki kazanımlara uygunluğuna ilişkin bir değerlendirme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Kaya, M. (2013). Okuma-yazma öğretiminde şiir. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 10(1), 49-96.
- Kemiksiz, Ö. (2016). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında şiirin yeri. *Kesit Akademi Dergisi*, 4, 284-303.
- Kiraz-Ayverdi, B., ve Kurudayıoğlu, M. (2023). Türkçe eğitiminde şiir öğretiminin öğretim programı, ders kitapları ve öğretmen görüşleri açısından değerlendirilmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 11(4), 975-1001. <https://doi.org/10.16916/aded.1333735>
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Millî Eğitim Bakanlığı.
- Ömeroğlu, A. F. (2024). Kök değerler açısından ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö14), 107-127. <https://doi.org.10.29000/rumelide.1455540>.
- Ören, Z. (2015). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin çocuk edebiyatı bağlamında değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özkan, U. B. (2019). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Sert, M. M. (2018). *Mustafa Ruhi Şirin'in şiirlerinin Türkçe öğretimi bağlamında tema ve iletiler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Fırat Üniversitesi, Elâzığ.
- Söylemez, M. (2019). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin ve şairlerin seçimi üzerine inceleme* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Tepe Demir, G. (2017). *Ortaokul (5-8. Sınıflar) Türkçe derslerinde şiir türünden metinlerin kullanımı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Başkent Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tezgör, H. (2013). *Bin atlı akınlarda çocuklar ortaokul Türkçe ders kitaplarında Şiir (1929-2005)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tiril, M. (2016). *İlköğretim 5.-8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin, öğrencilerin estetik gelişimine katkısı ve Türkçe öğretim programına uygunluğu* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Türkel, A., ve Çetinkaya, M. (2020). *Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerde karşıt anlamlı sözcüklerin anlambilimsel değerlendirmesi*. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 50, 298-313.

- Wach, E., & Ward, R. (2013). Learning about qualitative document analysis. *IDS Practice Paper in Brief*, 13, 1-11.
- Yalçın, A., ve Aytaş, G. (2017). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaşar, M. (2018). Nitel araştırmalarda nitelik sorunu. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2). <https://doi.org/10.21666/muefd.426318>
- Yıldız, B. ve Taşkaya, S. M. (2022). Sınıf öğretmenlerinin şiir öğretim uygulamaları ve şiir öğretimine ilişkin görüşleri, *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 13(5), 258-274. <https://doi.org/10.19160/e-ijer.1159947>
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, E. (2012). *Şiirin Türkçe eğitimindeki işlevi ve ilköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki şiirlerin yerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zaharias, J. (1986). The Effects of Genre and Tone on Undergraduate Students' Preferred Patterns of Response to Two Short Stories and Two Poems. *Research in the Teaching of English*. <https://doi.org/10.58680/rte198615622>.

Araştırmada İncelenen Ders Kitapları

- Akgül, A., Uysal, A., Karadaş, D., Gürcan, E., Karahan, İ. ve Demirer, N. (2020). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 7 ders kitabı*. Ankara: MEB.
- Ceylan, S., Duru, K., Erkek, G. ve Pastutmaz, M. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 6 ders kitabı*. Ankara: MEB.
- Çapraz Baran, Ş. ve Diren, E. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 5. sınıf ders kitabı*. Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- Erdal, N. (2023). *Ortaokul ve İmam Hatip ortaokulu Türkçe 7 ders kitabı*. Ankara: DÖRTEL Yayıncılık.
- Eselioğlu, H., Set, S. ve Yücel, A. (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8 ders kitabı*. Ankara: MEB.
- Saygı, S. (2023). *Ortaokul ve İmam Hatip ortaokulu Türkçe 8 ders kitabı*. Ankara: Ferman Yayıncılık.
- Sevim, B. (2023). *Türkçe 5. sınıf ders kitabı*. Ankara: Koza Yayınevi.
- Yavuz, D. ve Kahraman, G. (2020). *Ortaokul ve İmam Hatip ortaokulu Türkçe 6 ders kitabı*. Ankara: Anka Kuşu Yayınevi.